

vozidle vodiča B zapnutý až po zrážke a že vodič B povedal vodičovi A po nehode, že chcel odbočiť doprava (no zabudol odbočiť, pretože ho náhle vyrušil zvoniaci mobilný telefón). Rozhodujúce je, že pred nehodou a pred vjazdom vodiča A na hlavnú cestu vodič B nedával vodičovi A nepochybným spôsobom najavo svoj úmysel odbočiť doprava.

V súvislosti s nevedomou nedbanlivosťou možno uviesť tento príklad. Vodič, ktorý mal kolíziu s dieťaťom, ktoré vbehlo do jeho jazdnej dráhy, neočakával, že mu dieťa náhle vbehne do jazdnej dráhy. Záver o tom, či vodič mal a mohol predvídať náhle vbehnutie dieťaťa do jazdnej dráhy jeho vozidla, sa môže posudzovať napríklad na základe toho, či zvislá výstražná dopravná značka, upozorňujúca na možnosť neočakávaného vstupu detí do vozovky, bola umiestnená pred miestom nehody v smere jazdy vodiča v čase bezprostredne pred dopravnou nehodou, keď vodič prichádzal do miesta zrážky. Ak došlo k odstráneniu takejto dopravnej značky, je nevyhnutné dokazovať, či dopravná značka bola odstránená ešte pred skutkom alebo až po skutku.

Na záver tejto časti možno konštatovať, že by stálo za úvahu doplniť zákonnú úpravu zavinenia tak, aby výslovne upravovala sporné otázky obsahu zavinenia, ako napríklad vzťah zavinenia k závažnosti prečinu.

4. Nepríčetnosť a zavinenie

V zmysle § 23 Trestného zákona za nepríčetnú sa považuje osoba, ktorá pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohla rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie. O stav nepríčetnosti teda ide pri naplnení každej z alternatív uvedených v § 23 Trestného zákona, ak jej existenciu zapríčinila duševná porucha.

Pri konaní osoby, ktorá je nepríčetná z dôvodu neschopnosti rozpoznať protiprávnosť svojho konania, absentuje tiež vedomostná zložka zavinenia, pretože takáto osoba ani nevie, že svojím konaním môže porušiť alebo ohroziť záujem chránený Trestným zákonom a takisto o tom nemá a nemôže vedieť. Táto osoba nie je preto spôsobilá zodpovedať za zavinenie čo aj len z nevedomej nedbanlivosti. Napríklad nepríčetná osoba nie je schopná posúdiť, aký negatívny dôsledok môže mať skutočnosť, že odhodí neuhasený nedopalok cigarety do kopy suchého sena, uloženého v drevenom objekte postavenom v tesnej blízkosti

ľuďmi obývaných drevených domov. Nevie preto posúdiť ani príčinnú súvislosť medzi svojim už popísaným konaním a následkom predpokladaným skutkovou podstatou trestného činu všeobecného ohrozenia podľa § 285 Trestného zákona.

„Okrem toho, defekt intelektuálnej oblasti znamená súčasne aj defekt v oblasti voluntaristickej; na defektnú intelektuálnu zložku sa pojmovo nemôže upínať bezchybné normálne účinkovanie ľudskej vôle.“²¹

Ak človek nie je schopný správne posúdiť následok svojho konania, potom u neho nemožno hovoriť ani o tom, že by vôbec mal možnosť sa rozhodnúť so znalosťou veci (vytvoriť vôľu s určitým obsahom závislým od znalosti veci), čo takéhoto človeka výrazne znevýhodňuje pri možnosti rozhodnúť sa tak, aby dôsledky jeho rozhodnutia (vytvorenej vôle) boli v súlade s právnymi normami a morálnymi normami, ktoré sa odzrkadľujú v právnych normách. Voľba rozhodnutia (vytvorenie vôle), ktorého dôsledky sú v súlade s právnymi normami, je u takéhoto človeka závislá len od náhody.

Pokiaľ je nepríčetnosť človeka založená na neschopnosti ovládať svoje konanie, nemožno hovoriť o slobode vôle, ktorá je predpokladom existencie zavinenia.

Ak je nepríčetnosť konkrétnej osoby založená na neschopnosti ovládať svoje konanie, potom nemožno ani konštatovať, že by konanie takejto osoby bolo odrazom vôle porušiť alebo ohroziť záujem chránený Trestným zákonom alebo odrazom súhlasnej vôle s alternatívou, pri ktorej dôjde k porušeniu alebo ohrozeniu zákonom chráneného záujmu. Pri neschopnosti ovládať svoje konanie preto absentuje vôľová zložka zavinenia.

Trestný zákon však absenciu rozumovej a vôľovej zložky, ak je faktickým dôsledkom nepríčetnosti, nepodraduje pod prípady absencie zavinenia ako obligatórneho znaku skutkovej podstaty trestného činu. V prípade nepríčetnosti Trestný zákon hovorí o „čine inak trestnom“ (pozri § 23 Trestného zákona). Z definície trestného činu v zmysle § 8 Trestného zákona pritom možno odvodiť, že absencia zavinenia ako obligatórneho znaku skutkovej podstaty trestného činu má za následok absenciu trestnosti činu (skutok nie je trestným činom).

Takéto rozlišovanie sa odráža aj v ustanoveniach Trestného poriadku. Absencia trestnej zodpovednosti pre nepríčetnosť odôvodňuje zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. e) Trestného poriadku, resp. oslobodenie

²¹ HATALA, Vojtech. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1961. s. 43.

spod obžaloby v zmysle § 285 písm. d) Trestného poriadku. Absencia trestnosti činu pre chýbajúce zavinenie zakladá zákonný dôvod pre zastavenie trestného stíhania z dôvodov uvedených v § 215 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku alebo pre oslobodenie spod obžaloby podľa § 285 písm. b) Trestného poriadku.

Stav nepříčetnosti však nevylučuje vždy existenciu trestnej zodpovednosti. Prípady, v ktorých páchatel zodpovedá za trestný čin spáchaný v stave nepříčetnosti, sú uvedené v § 363 Trestného zákona.

Podľa § 363 ods. 1 Trestného zákona, kto sa požitím alebo aplikáciou návykovej látky, hoci aj z nedbanlivosti, privedie do stavu nepříčetnosti, v ktorom sa dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov; ak sa však dopustí konania, ktoré má inak znaky trestného činu, na ktorý zákon ustanovuje miernejší trest, potrestá sa týmto miernejším trestom.

Podľa § 363 ods. 2 Trestného zákona ustanovenie odseku 1, ako ani § 23 sa nepoužije, ak sa páchatel priviedol do stavu nepříčetnosti v úmysle spáchať trestný čin.

Ustanovenie § 363 Trestného zákona upravuje skutkovú podstatu trestného činu opilstva.

V zmysle citovaného § 363 ods. 1 Trestného zákona páchatel nezodpovedá za samotné spôsobenie následku v stave nepříčetnosti. Páchatel v tam uvedených prípadoch zodpovedá za to, že sa zavinene priviedol do stavu nepříčetnosti, v ktorom spáchal trestný čin.

Ustanovenie § 363 ods. 1 Trestného zákona však práve vzhľadom na skutočnosť, že páchatel samotný trestný čin spáchal v stave nepříčetnosti, umožňuje jeho miernejší postih za trestné činy, pri ktorých dolná hranica sadzby trestu odňatia slobody prevyšuje tri roky alebo horná hranica trestnej sadzby prevyšuje osem rokov.

V § 363 ods. 2 Trestného zákona je, okrem iného, negatívne vymedzená skutková podstata trestného činu opilstva, keď z použitia privilegovaného ustanovenia § 363 ods. 1 Trestného zákona vylučuje prípady tzv. pitia na guráž (resp. aplikácie inej návykovej látky na guráž), teda v úmysle zbaviť sa zábran spáchať trestný čin.

Ustanovenie § 363 ods. 2 Trestného zákona umožňuje nielen trestnoprávny postih páchatela, ktorého nepříčetnosť bola vyvolaná návykovou látkou (v úmysle spáchať trestný čin). Ustanovenie § 363 ods. 2 Trestného zákona

umožňuje vyvodit' plnú trestnoprávnu zodpovednosť aj voči páchatelovi, ktorý sa bez vplyvu návykových látok privedie do stavu nepričetnosti (v úmysle spáchať trestný čin). Napríklad muž trpiaci duševnou poruchou udržuje vďaka pravidelnej aplikácii liečiv svoj zdravotný stav na takej úrovni, že je schopný rozpoznať protiprávnosť svojho konania a ovládať svoje konanie. Z minulosti vie, že pred tým, ako začal s liečbou a pravidelne užívať lieky, spáchal trestný čin, pri ktorom fyzicky napadol svoju manželku, za ktorý však neniesol trestnú zodpovednosť z dôvodu nepričetnosti. Rozhodne sa preto prestať užívať lieky, pretože dúfa, že keď nebude lieky užívať, dostane sa do stavu nepričetnosti, v ktorom stratí morálne zábrany, ktoré mu aktuálne bránia, aby fyzicky zlikvidoval svoju manželku a verí, že takto manželku usmrtí. Chce si teda navodiť stav nepričetnosti v úmysle spáchať trestný čin. Ak páchatel svoj zámer zrealizuje, prestane lieky užívať, v dôsledku čoho sa jeho duševná porucha zhorší do takej miery, že sa dostane do stavu nepričetnosti, v ktorom spácha plánovaný trestný čin, bude za jeho spáchanie plne trestne zodpovedný. Úmyselne si totiž navodil stav nepričetnosti, aby v ňom spáchal trestný čin. Do tohto stavu sa pritom privedol bez aplikácie návykovej látky.

Z hľadiska subjektívnej stránky sa môžu vyskytovať nasledovné prípady, ktoré sú podraditeľné pod § 363 ods. 1 Trestného zákona:

- páchatel sa z nedbanlivosti privedie do stavu nepričetnosti požitím alebo aplikáciou návykovej látky,
- páchatel sa úmyselne privedie do stavu nepričetnosti požitím alebo aplikáciou návykovej látky, nie však v úmysle spáchať trestný čin.

Z hľadiska subjektívnej stránky sa môžu vyskytovať nasledovné prípady, ktoré možno subsumovať pod § 363 ods. 2 Trestného zákona:

- páchatel sa úmyselne privedie do stavu nepričetnosti požitím alebo aplikáciou návykovej látky v úmysle spáchať trestný čin,
- páchatel sa úmyselne privedie do stavu nepričetnosti bez požitia alebo aplikácie návykovej látky v úmysle spáchať trestný čin.

V Trestnom zákone je u mladistvých páchateloch mladších ako pätnásť rokov trestná zodpovednosť z hľadiska príčetnosti doplnená ešte § 95 ods. 1 Trestného zákona. Podľa § 95 ods. 1 Trestného zákona mladistvý mladší ako pätnásť rokov, ktorý v čase spáchania činu nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, nie je za tento čin trestne zodpovedný. Citované ustanovenie

upravuje tzv. podmienenú príčetnosť mladistvého páchatela mladšieho ako pätnásť rokov. V prípade predpokladanom v § 95 ods. 1 Trestného zákona takisto možno hovoriť o absentujúcom zavinení z obdobných dôvodov, ako je to uvedené skôr v súvislosti s nepríčetnosťou definovanou v § 23 Trestného zákona. Trestný zákon ani absenciu rozumovej a vôľovej zložky v dôsledku nedostatku rozumovej a mravnej vyspelosti u takéhoto mladistvého nezaraďuje pod prípadu absencie zavinenia ako obligatórneho znaku skutkovej podstaty trestného činu. Trestný poriadok v nadväznosti na to nespája s takto zapríčinenou absenciou rozumovej alebo vôľovej zložky zavinenia rovnaké právne dôsledky ako s absenciou trestnosti činu zapríčinenou nedostatkom zavinenia. S okolnosťami uvedenými v § 95 ods. 1 Trestného zákona Trestný poriadok spája zastavenie trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 písm. f) Trestného poriadku, teda z dôvodu, že obvinený mladistvý, ktorý v čase činu neprekročil pätnásť rok veku, nedosiahol takú úroveň rozumovej a mravnej vyspelosti, aby mohol rozpoznáť jeho protiprávnosť alebo ovládať svoje konanie, resp. z obsahovo rovnakého dôvodu oslobodenie spod obžaloby v zmysle § 285 písm. e) Trestného poriadku.

5. Formy zavinenia

Trestný zákon rozoznáva úmyselné zavinenie a zavinenie z nedbanlivosti. Úmyselné zavinenie môže mať formu priameho a nepriameho úmyslu, nedbanlivosť formu vedomej a nevedomej nedbanlivosti. Formy zavinenia sa od seba odlišujú podľa vzťahu vedomosti a vôle páchatela k spôsobeniu následku predpokladanému skutkovou podstatou trestného činu v dôsledku konania páchatela pri naplnení ďalších znakov požadovaných skutkovou podstatou trestného činu. Pri posudzovaní naplnenia konkrétnej formy zavinenia je nevyhnutné vychádzať zo znakov skutkovej podstaty trestného činu ako celku.

Pokiaľ z konkrétneho ustanovenia Trestného zákona nevyplynie niečo iné, na zavinenie úmyselného trestného činu postačuje zavinenie v nepriamom úmysle a pri nedbanlivostnom trestnom čine stačí zavinenie z nevedomej nedbanlivosti. Požiadavka na existenciu zavinenia z vedomej nedbanlivosti vyplýva zo skutkovej podstaty trestného činu marenie úlohy verejným činiteľom podľa § 327a Trestného zákona.